Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Drachmann, Holger

Titel: Forskrevet

Citation: Drachmann, Holger: ”Forskrevet”, i Drachmann, Holger: *Forskrevet*, udg. af Lars Peter Rømhild , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 662. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-drachmann14val-shoot-idm140708758508640/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Forskrevet

Ulfs og Gerhards folkevisedrama. Drachmann havde først tænkt sig at indlægge et helt skuespil af egen tidligere produktion, men skitserede i stedet – delvis i forkortende referat – det stykke, vi nu læser i 2.I.8-10. Det er en fantasi over og en gennemspilning af Ulfs og Gerhards egne konflikter: Således kan Gerhards stilling mellem Annette og Edith sammenlignes med Ridder Hagens mellem Dronningen og Jomfru Else; Narrens med Ulfs, men til dels også Gerhards plads i selskabslivet og i kærligheden; Kongens figur er overdetermineret, rummer såvel forestillinger om Halvvig som om fader Brynjulfsen.

6. Tilblivelsen

Det siger sig selv, at en så omfangsrig digtning som *Forskr.* ikke er skrevet i løbet af nogle få måneder, uanset fremstillingens friskhed og fart. Trykmanuskriptet, der er bevaret (i Den Collinske Samling på Det Kgl. Bibliotek), bærer navnlig i de første afsnit spor af en omfattende overarbejdelse:

Mange afsnit er streget ud, særlig dem med beskrivelser, refleksioner, (Gerhards) erindringer, ligeledes psykologiske forklaringer af adfærd. Stilen er strammet, fyldeord strøget, stedvis ændres syntaksen til nominalstil – alt sammen noget af det, man senere har talt om som impressionisme. En række enkeltheder er forandret; således hed Henrik Gerhard (som omtalt i note 4) i de første fire kapitler Frans.

I det Drachmannske manuskriptmateriale vedr. denne roman, der især er gransket af Poul Herring,[17] findes nogle indlæg eller påtænkte indlæg til romanen i dateret kladde fra april 1888, men tilløb til romanen kan sættes tidligere endnu.

Det er rimeligt at antage, at de udgår fra forfatterens selvbiografisk baserede fortælletrang, der havde fundet udtryk i ungdomsromanen *En Overkomplet* (1876) og kunstnerromanen *Med den brede Pensel* (1887). Den sidstnævnte mindes man om ved Henrik Gerhards profession og karakter, men også ved den konciperede »Prolog« til *Forskr.* (se Tillæg), hvor Goethes *Wilhelm*

Meister opstilles som forbillede for en bred livserfarings- og konfessionsroman af førnaturalistisk tilsnit, ligesom dens affødning, schweizeren Gottfried Kellers selvbiografisk baserede kunstnerroman *Der grüne Heinrich* (oversat af Drachmanns kone Emmy 1883-84) utvivlsomt var det beslægtede forbillede for *Med den brede Pensel*. Drachmann skrev ud af sit liv; det er åbenbart en af betydningerne ved *Forskr.*'s motto fra *Faust II*.

I dette lys kan man også forstå det af Poul Herring fremhævede afsnit af et brev,[18] hvori Drachmann 10. maj 1888 taler om sin »næste Bog« til vennen Viggo Drewsen; til denne, der døde i november samme år, blev den senere fremkomne roman jo dedikeret. Det hedder i brevet:

> Apropos den »næste« Bog. Jeg har fattet den for et Geni ikke aldeles overraskende Plan – og har allerede siden Jul begyndt paa Arbejdet – at skrive en bum- og bindstærk Roman, hensynsløs, excentrisk, frimodig og u-partisk (nogle skønne Adjektiver) om Halvfjers-Firsernes literære, sociale og tildels politiske, men navnlig literære Brydninger herhjemme. Planen er god nok – jeg har ovenikøbet udarbejdet en fuldstændig »Disposition«, begyndende med Slutningen og først derpaa i Krebsegang langsomt arbejdende mig hen til Begyndelsen, som blev skrevet dels for 10 Aar siden, dels for 3 Aar siden da jeg lige kom hjem fra Udlandet (hvilket jeg ikke burde have gjort). Hvis mit Helbred holder ud – hvad det naturligvis ikke gør men burde gøre – og hvis jeg ikke bliver træt undervejs paa den lange Marsch – saa vil det blive den mærkeligste Bog siden Adam Homo og Phantasternes (maaske Maria [sic] Grubbes) Dage. Men i hvert Fald vil der blive 25 gode Sider og *et* lærerigt Kapitel deri. *Nu* kan jeg skrive en saadan Bog – efter at have begaaet den Monolog, som hedder »Med den brede Pensel«. Den vil komme til at vrimle med Figurer – hvorfor skulde man nægte sig noget? – og Indledningsdigtet (der bliver Digte deri) ender saaledes:
>
> Nu er jeg stærk! Jeg staar alene.
>
> Naa ja; det var det! Resten er Tavshed – siger vor Tip-Oldefader Hamlet.

Tilbagehenvisningerne kunne da gælde tidligere forsøg på at skrive noget fortællende i forlængelse af *En Overkomplet* (1876) om digterens første tragiske ægteskab med bornholmerpigen Vilhelmine Erichsen, jf. Ulfs udeladte beretning om den første kærlighed. Og ved hjemkomsten fra Wien og Kärnten i 1885 kan Drachmann vel have oplevet gensynet med København og mødet med de politiske animositeter som noget, han burde fortælle om som en overlegen – eller bekymret eller skuffet – iagttager. Dette lag i bogen synes at have haft et større omfang i begyndelsen af romanarbejdet (jf. også det udeladte stykke »Intermezzo« i Tillæg), der altså kan være konciperet, før Drachmann i vinteren 1886-87 gjorde sig færdig med *Med den brede Pensel*.

Den »Disposition«, som Drachmann taler om i brevet til Drewsen 10. maj 1888, har Poul Herring villet identificere med et udateret koncept betitlet »Treugadei« i digterens manuskriptmateriale af udkast m.v. i forbindelse med *Forsker*. Konceptet skitserer højdepunkter af handlingen fra og med Gerhards skandaletale ved svigerfaderens selskab (1.III.7) til og med de store voldsomheder i slutningen (2.III.11-12). Hovedpersonerne er her på plads, men der nævnes bipersoner, som ikke bevaredes i arbejdet. Man noterer sig også, hvorledes Drachmann her har forestillet sig slutningens voldsomme begivenheder ganske melodramatisk, lige ud i romanens forgrundshandling, medens de i trykmanuskript og bog er blevet forskudt til formidlingsplaner (brev, drøm) og selv for de sidstes vedkommende dæmpet. Til Karl Gjellerup, som Drachmann havde indviet i sit igangværende arbejde, skrev han 10. januar 1890: »Efter meget Overvejelse holder jeg alligevel fast ved Krigs-Finalen.«[10] Edith er central i konceptet; fru Funch er lidt mere til stede end i den færdige romans sidste halvdel. Meget mangler i dennes trinvise udvikling, men både denne omstændighed og fraværet i konceptet af ethvert notat om forhistorien til Gerhards (ægteskab og) skandaletale kan støtte Poul Herrings hypotese om, at vi her har den »Disposition«, Drachmann omtaler i brevet i maj 1888.

Igennem mulige tilløb fra det foregående tiår, som da må være ind- og sammenarbejdede i et kladdestadium påbegyndt omkring

nytår 1888, og gennem de følgende to og et halvt år tog romanen så form.

Altimens havde digteren også andre tekster under udgivelse og havde et igen temmelig oprevet privat- og udeliv. Utroligt, at han fik den store roman så ordentligt fra hånden; navnlig i det sidste år kostede det en vedvarende hektisk arbejdsindsats. Og der er i den færdige roman næppe en skarp lagdeling mellem de evt. kronologisk forskellige emnefortællinger, der indgår i den: ungdomsmemoirer, tidskonfrontation – både gensynet med hovedstaden og afspejlingerne af den politiske tvedragt – og teaterromanen, der har baggrund i Drachmanns personlige positive og negative erfaringer med Det Kgl. Teater igennem 1880erne. Det hele er vævet ind i kærlighedsromanen, der i hvert fald fra 1888 har været den konstituerende idé med og i fortællingen.

Også den var jo baseret på egne oplevelser – af digteren, hans hustru og hans tilbedte syngepige Amanda Nilsson. Og disse oplevelser var på ingen måde tilbagelagte, da Drachmann digtede sin roman over dem – de var blodigt alvorlige, og deres romanindskrivning var utvivlsomt, trods den aflivende slutning, en skrækkelig pinsel for hustruen og en meget betinget fornøjelse for den derved berømte syngepige, der dog var klog nok til periodevis at absentere sig, bl.a. på tourné i Norge ved romanens udgivelse lidt ind i oktober 1890. Glimt af romanen fra denne private side findes i breve, som fx disse brudstykker viser:

Holger Drachmann til Amanda Nilsson 12. februar 1890: »Jeg er jo hver Dag sysselsat med Dig, min Elskede, i den »store« Bog; deri *lever* Du, jeg omgaas med Dig saa fortroligt som nogensinde, søger i den tilfældigt sammensatte »digteriske« Form at nærme mig dit Liv, dine Tanker, din Kærlighed – og at gøre mig selv Rede for *mit* Liv, mine Tanker, min Kærlighed.«[20]

Drachmann til P.E. Lange-Müller 23. juni 1890: »En underlig Bog. Den har kostet mig lange Aars Sindsbevægelser – og Emmy mange Taarer. Der er dog noget Grusomt ved Kunsten – den virkelige Kunst. Men enten – eller.«[21]

Drachmann vidste godt, at eventyret med Edith og den store provokerende roman, der fejrede det, måtte koste ham dyrt. Det

gjorde det rigtignok også, både i såkaldt borgerlig anseelse: han blev nu også droppet af Højre – og i familielivet: hans hustru forlod ham sammen med børnene. Han ville betale prisen for sin personlige og kunstneriske foryngelses skyld. Om den vidner fremfor alt vor store lyriske roman.

7. Modtagelse og efterliv

I dette afsnit skal vi belyse modtagelsen og virkningen af Drachmanns roman. Vi begynder med enkelte private reaktioner. De offentlige, som vi efterfølgende tager fat på, kan deles i dagbladsanmeldelserne og tidsskriftkritikkerne. Derpå kommer de behandlinger – ofte i større sammenhænge – som romanen er blevet underkastet i senere kritik og litteraturhistorieskrivning. Og endelig kan man spørge, om den har haft indflydelse på andre forfatteres værker – et spørgsmål, der dog kun kan signaleres, ikke besvares på dette sted.

Her bliver selvsagt kun tale om en selektiv belysning af de forskellige receptionsfelter. Således er den udenlandske kritik kun i et par tilfælde antydet.

Drachmann fik adskillige private reaktioner på sin omfangsrige roman. Blandt de første må han have glædet sig over et kærligt og begejstret brev fra søsteren Erna Juel-Hansen, skrevet 6. oktober 1890, straks hun har læst værkets »første Bog«:

»Bogen er jo *dig* – det er, som om du havde skaaret Brystet op og sagt: kom her – se – her er mit Hjærte – her er mit Blod saadan som det varmt svært rødt løber gjennem Aarerne – saadan har jeg elsket, lidt – raset, levet […]«.[22]

Interessant, at en fortrolig således allerede ved den første bog, der dog mest sætter miljøerne og personerne op, inden den store forelskelseshistorie er begyndt (men vi får ganske vist Ulf-skikkelsen, og der indgår »Jeg drømmer«), hæfter sig ved det subjektive, selvudleverende. Romanens motto er da mere sigende end dens titel! – Den tidsskildrende nøgleroman om københavnske koryfæer, der er ganske iøjnefaldende i starten, har været helt sekundær for Erna Juel-Hansen.